UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Älyteknologioiden kehittämisessä tarvitaan teologista ymmärrystä

Kalliokoski, Taina

2023
Teologinen julkaisuseura
http://hdl.handle.net/10138/358569
Kalliokoski, T 2023, 'Älyteknologioiden kehittämisessä tarvitaan teologista ymmärrystä', Teologinen Aikakauskirja, Vuosikerta. 128, Nro 2, Sivut 121-122.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Teologinen Aikakauskirja 2023, Vol 128, no 2
Taina Kalliokoski *pääkirjoitus*

Älyteknologioiden kehittämisessä tarvitaan teologista ymmärrystä

Modernit yhteiskunnat hengittävät teknologioin. Tämä teknologian käsitteen ympärille koottu Teologisen Aikakauskirjan numero on saatu aikaan monien eri alojen teknologisten keksintöjen ja sovellusten varassa. Tutkijat ovat siirtyneet paikasta toiseen turvalliseksi säänneltyjen ja kehitettyjen liikennejärjestelmien ja automaatiotekniikkaa hyödyntävien kulkupelien turvin. He ovat hakeneet tutkimuskirjallisuutta tekoälypohjaisiin suosittelualgoritmeihin pohjautuvilla hakukoneilla. Viestintää on sujuvoittanut se, että asiattomat ja vahingolliset sähköpostit on suodatettu kielentunnistusta ja todennäköisyyslaskentaa hyödyntävien ohjelmistojen avulla automaattisesti roskakoriin. Digitaalista dataa siirtävät tietoverkot, koneet ja ohjelmistot ovat auttaneet kirjoittajia ja toimitusta ylittämään ajan ja paikan rajat. Yhteiskunnallista turvallisuutta, rauhallisen elon ja yhteistoiminnan edellytystä, on suojattu ja ylläpidetty monin puolustuksellisin ja uhkia torjuvin teknologisin työkaluin.

Ongelmatilanteet ja kriisit kiihdyttävät uusien teknologioiden käyttöönottoa, kuten globaalin pandemian tuoma digiloikka ja Ukrainan sodan lisäämä eurooppalaisten halu siirtyä vihreitä energiantuotantotapoja kohti ovat osoittaneet. Vaikka teknologisia sovelluksia on kehitetty ratkaisemaan käytännön pulmia ja helpottamaan ihmisen toimia, ne aiheuttavat laajempiakin muutoksia. Yleistyessään ne alkavat näyttäytyä tavallisille ihmisille luonnontilan kaltaisina koettuina olosuhteina, joiden puitteissa ja joihin reagoiden he elävät ja toimivat.

Teologilla voi olla kiusaus pitää älykkäitä teknologisia järjestelmiä jumalhahmoina, joiden oikkuihin ihmiset reagoivat ja joiden varaan elämä on deterministisesti rakennettava ja joiden toimintaan toivo paremmasta huomisesta on perustettava. Älykkäätkin teknologiat ovat ihmisten yhteistyön ja luovuuden sekä vuosikymmenten ellei -satojen tutkimus- ja

kehitystyön tuloksia. Niiden kehittämiseen ja vaikutusten ymmärtämiseen tarvitaan teologienkin apua. Kolumnissaan arkkipiispa Tapio Luoma peräänkuuluttaakin ihmisiä valitsemaan teknologisessa maailmassa viisaasti vastuunsa tunnistaen.

Vastuukysymyksiä käsittelee kaksi ensimmäistä artikkelia. Aku Visala kysyy, voiko robotti olla moraalisesti vastuullinen toimija ja keskustelee aiheesta filosofien kanssa. Jaana Hallamaan ja Taina Kalliokosken artikkelin fokuksessa on sosioteknisten systeemien toiminnan epäonnistuminen ja vastuun kantaminen niissä. Molemmissa artikkeleissa pohditaan vastuuaukkojen teemaa eli tilannetta, jossa jokin taho saa aikaan usein ei-toivottuja seurauksia, joita kukaan ei ole aikonut. Teknologisia järjestelmiä kehitetään toimimaan yhä itsenäisemmin luonnollisessa ja digitaalisessa ympäristössä. Niitä ei voida kuitenkaan saattaa vastuuseen samalla tavoin kuin ihmistoimijoita. Yksilövastuun käsite näyttää olevan kriisissä. Hallamaa ja Kalliokoski ehdottavat vastuun jakamista erilaisten teknisten systeemien suunnitteluun, kehittämiseen, tavoitteenasetteluun ja markkinointiin osallistumisen tapojen varaan.

Käyttöön päätyvien teknologioiden taustalla on suuri joukko inhimillisiä valintoja, jotka heijastavat valitsijoiden tiedostettuja tai tiedostamattomia arvostuksia ja uskomuksia. Anton Berg ja Katja Valaskivi tutkivat yhdysvaltalaisten suuryritysten kaupallisten kuvantunnistuspalveluiden kykyä tunnistaa uskonnollisia ilmiöitä niihin syötetyistä uskonnollista toimintaa esittävistä valokuvista. Konenäön katse ei toistaiseksi juuri näe uskontoa muiden kuin valkoisten, korkeakirkollisten ihmisten uskonnonharjoituksena. Artikkeli edustaa metodologisesti uutta datatieteitä hyödyntävää uskonnontutkimuksen tapaa, jolle näyttää tutkimustulosten perusteella olevan suuri tarve.

Teknologioiden käyttöönoton eettisiä vaikutuksia pohditaan Tiia Liuskin, Janne Aallon ja Taina Kalliokosken artikkelissa, jossa kirjoittajat erittelevät, miten neljän tyyppinen kehittyvä sotilasteknologia haastaa suomalaisen sotilaan eettistä toimintakykyä ja

pohtivat, miten sotilaspappien tulisi eettisen toimintakyvyn kouluttajina niistä tietää ja osata. Artikkeli herättää pohtimaan, mitä teologisen koulutuksen 2020-luvulla saavien pitäisi ylipäätään osata ja ymmärtää älyteknologioiden toimintaperiaatteista ja etiikasta.

Vaikka aloitin kirjoituksen käyttämällä kielikuvaa yhteiskunnasta teknologioiden avulla hengittävänä organismina, teknologiat eivät kehity omasta aloitteestaan eivätkä ne toimi orgaanisen olion tavoin itseään uudistaen. Henrikki Salo-Pöntinen muistuttaa katsauksessaan, miten mediasyötteiden varassa rakentuva käsitys tekoälyn suunnittelusta ja kehityksestä johtaa helposti virheellisiin tai jopa vahingollisiin uhkakuviin. Median paine ohjaa ihmisiä myös ilmailuonnettomuuksien kohdalla syyllisten etsimiseen ja oikeudenkäyntien ja rangaistusten vaatimiseen, vaikka tiedetään, että näin ei edistetä ilmailun turvallisuutta. Raine Haikarainen auttaa katsausartikkelissaan ymmärtämään, miten syyllisen etsiminen ja oikeusprosessit voivat olla ihmisyhteisöille keino hallita kuolemanpelkoa ja monimutkaisessa systeemisessä maailmassa koettua elämän epävarmuutta ja voimattomuutta.

Numerossa julkaistut tutkimusartikkelit, katsaukset ja kirja-arviot kertovat, että teologeilla on annettavaa teknologisesta kehityksestä käytävään keskusteluun sekä teknologioiden suunnitteluun, kehittämiseen, käyttöön ja niiden muuttamien merkitysten ja aiheuttamien vaikutuksien ennakointiin ja arvioimiseen. Toivon, että käsillä oleva julkaisu synnyttää ajatuksia, lisää tietoa ja saa aikaan kriittistä, rakentavaa keskustelua teknologioiden teologiasta.